

RIVOJLANISHIDA NUQSONI BOLGAN BOLALARNING PSIXOFIZIK VA KOGNITIV RIVOJLANISHINING XUSUSIYATLARI

Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi
Nizomiy nomidagi TDPU surdopedagogika
va inklyuziv ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada rivojlanishida nuqsoni bolgan bolalarning psixofizik va kognitiv rivojlanish masalalari, uni tashkil etishning o'ziga xos yo'nalishlari, olimlarning rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni psixofizik va kognitiv rivojlantirishga oid qarashlari yoritilgan.

Аннотация:

в данной статье освещаются вопросы психофизического и познавательного развития детей с отклонениями в развитии, специфические направления его организации, взгляды ученых на психофизическое и познавательное развитие детей с отклонениями в развитии.

Abstract:

This article covers issues of psychophysical and cognitive development of children with developmental disabilities, specific areas of its organization, views of scientists on the psychophysical and cognitive development of children with developmental disabilities.

Tayanch sozlar va iboralar: psixofizik va kognitiv rivojlanish, klinik va spesotsial-psixologik tadqiqotlar.

Базовые слова и фразы: психофизическое и когнитивное развитие, клинические и специальные психологические исследования.

Base words and phrases: psychophysical and cognitive development, clinical and spesocial-psychological research.

Rivojlanishida nuqsoni bolgan bolalar va o'spirinlarning psixofizik va kognitiv rivojlanishining xususiyatlarini psixologik-pedagogik o'rganish, shuningdek buzilgan rivojlanish diagnostikasi maxsus psixologiya va maxsus pedagogika sohasidagi yetakchi mutaxassislar tomonidan shakllantirilgan bir qator printsiplarga asoslangan holda amalga oshiriladi (L. S. Vygotskiy, V. I. Lubovskiy, I. yu. Levchenko, S. D. Z Abramnaya, E. A. Strebeleva). Asosiylaridan biri gumanistik printsipl bo'lib, unga tayanish har bir bolaga o'z qobiliyatlarini maksimal darajada rivojlantirish va amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni o'z vaqtida yaratishga imkon beradi. Ushbu tamoyil bolaning shaxsiy va psixologik xususiyatlarini chuqur va har tomonlama o'rganishni, bolaning hayot yo'lida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni engish yo'llari va vositalarini izlashni o'z ichiga oladi. Agar umumiy ta'lim muassasalarida bolalarga ko'rsatiladigan barcha zarur va mumkin bo'lgan yordam choralari ijobiy natija bermagan bo'lsa, ularni maxsus muassasalarga yuborish masalasi tug'iladi.

Bolaning kognitiv va psixofizik rivojlanishining xususiyatlarini har tomonlama o'rganish ma'lum bir og'ishning ichki sabablari va mexanizmlarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Kompleks yondashuvni amalga oshirish shuni anglatadiki, bolani tekshirish bir guruh mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi (turli profildagi shifokorlar, defektologlar, nutq terapevti, psixolog, ijtimoiy o'qituvchi). Asboblarning to'plami nafaqat klinik va spesotsial-psixologik tadqiqotlar, balki boshqa usullar ham qo'llaniladi: tibbiy va pedagogik hujjatlarni tahlil qilish, bolani kuzatish, ijtimoiy-pedagogik tekshiruv va eng qiyin holatlarda — neyrofiziologik va neyropsikologik va boshqa tadqiqot turlari. Bolani har tomonlama va yaxlit o'rganish printsiplari katta ahamiyatga ega. U kognitiv faoliyat, hissiy-ixtiyoriy soha va xulq-atvorni o'rganishni ta'minlaydi. Bolalarning jismoniy holati ham hisobga olinadi, bu ularning intellektual qobiliyatlarini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tadqiqotning yaxlitligi haqida gapirganda, shuni esda tutish kerakki, bolaning aqliy rivojlanishi individual, ajratilgan qobiliyatlarning oddiy yig'indisi bilan belgilanmaydi, shuning uchun bolaning holati to'g'risida faqat uning idrokini, xotirasini yoki boshqa aqliy funktsiyalarini o'rganish asosida xulosa chiqarish mumkin emas. Ushbu tamoyil bola haqida olingan barcha ma'lumotlarni majburiy taqqoslashni o'z ichiga oladi: individual aqliy jarayonlar, his-tuyg'ular, Iroda, xulq-atvor va jismoniy holatning xususiyatlari to'g'risida. Bolaning kognitiv

va psixofizik rivojlanishini o'rganish va tashxislashda tizimli yondashuv. Ushbu tamoyil psixikaning tizimli tuzilishi g'oyasiga asoslanadi va uning har bir bosqichida bolaning kognitiv faoliyati natijalarini har tomonlama tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Psixologik va pedagogik tekshiruv jarayonida tizimli tahlil nafaqat individual buzilishlarni aniqlashni, balki ular o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatishni, mavjud buzilishlarning sababiy shartlilikini aniqlashni ham o'z ichiga oladi. Tekshiruv davomida nafaqat salbiy tabiatning xususiyatlari va hodisalari, balki saqlanib qolgan funktsiyalar, shaxsning ijobiy tomonlari ham aniqlanishi juda muhimdir, ular tuzatish va pedagogik tadbirlarni o'tkazishda asoslanishi kerak. Tibbiy-psixologik pedagogik tadqiqotda bolalarni dinamik o'rganish printsipi muhim ahamiyatga ega, unga ko'ra tekshiruv paytida nafaqat bolalar o'rganish paytida biladigan va qila oladigan narsalarni, balki ularning o'rganish imkoniyatlarini ham hisobga olish kerak. Ushbu tamoyil, shuningdek, L. S.Vigotskiyning bolalarning "Yaqin rivojlanish rivojlanish zonasi", ularning o'qishdagi potentsial imkoniyatlari haqidagi kontseptsiyasiga asoslanadi. Bolaning kognitiv rivojlanish darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, u u yoki bu vazifani bajarishni, tajribani yangi faoliyat sharoitlariga o'tkazishni o'rganadi.

Bolani psixologik pedagogik o'rganish natijalarini sifatli tahlil qilish. Bunday tahlilning asosiy parametrlari:

- so'rov holati va topshiriqlariga munosabat;
- vazifalar sharoitida yo'naltirish usullari va ularni bajarish usullari;
- bolaning harakatlarining vazifa shartlariga, eksperimental materialning xususiyatiga va taklif qilingan ko'rsatmalarga muvofiqligi;
- kattalar yordamidan foydalanish imkoniyati;
- vazifani o'xshashlik bilan bajarish qobiliyati;
- ularning faoliyati natijalariga munosabat, ularning harakatlarini baholashda tanqidiylik va yutuqlar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Haqberdiyev, Jamoliddin. (2020). THE IMPORTANCE OF COCHLEAR IMPLANT IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF CHILDREN WITH HEARING DISORDERS . Архив Научных Публикаций JSPI, 1(80). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6742
2. Haqberdiyev jamoliddin "KOXLEAR IMPLANTATSIYADAN KEYIN BOLA QANDAY REABILITATSIYAGA MUHTOJ?" Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari [https:// ppmedu.jspi.uz](https://ppmedu.jspi.uz)

